

UPPSALA
UNIVERSITET

SAMFAK 2010/94

Stipendiefinansiering inom Samhällsveten- skapliga fakulteten

Uppföljning

Samhällsvetenskapliga fakulteten 2011-02-17

Innehållsförteckning

Inledning	3
Arbetsgruppens arbete	3
Handelsbankens forskningsstiftelser	4
Programanslag	4
Wallanderstipendier	4
Browaldhstipendier	4
Hedeliusstipendier	4
Anslag för forskarutbyte och spridning av forskningsresultat	5
Villkor för stipendiefinansiering	5
Uppföljning	6
Redovisning av stipendiefinansiering	6
Information till doktorander	6
Likvärdiga villkor	7
Stipendiernas storlek i förhållande till lön	7
Försäkringsfrågor, sjukdom och föräldraledighet	8
Undervisning och annan institutionstjänstgöring	8
Förmåner m m	8
Overhead m m	9
Förslag	9

Inledning

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden beslöt i juni 2008 att uppdra åt en arbetsgrupp att utreda ett antal frågeställningar i anslutning till förekomsten av stipendiefinansiering inom fakulteten. Arbetsgruppen presenterade sin rapport *Förekomst av stipendiefinansiering inom Samhällsvetenskapliga fakulteten* i februari 2009. På grundval av arbetsgruppens rapport fattade fakultetsnämnden i mars 2009 ett antal beslut om riktlinjer för stipendiefinansiering vid fakulteten. Nämnden beslöt också att beslutet skulle följas upp efter ett år.

Fakultetsnämnden utsåg därför i juni 2010 en arbetsgrupp bestående av prodekanus Elisabet Näsman, professor Henry Ohlsson (ordförande), en doktorandrepresentant och utbildningsledare Thomas Ekstrand (sekreterare). Samhällsvetenskapliga doktorandrådet utsåg Heléne Lundqvist att vara doktorandrepresentant i arbetsgruppen. Arbetsgruppens uppdrag har varit att följa upp hur riktlinjerna tillämpas och att identifiera eventuella brister, framför allt vad avser stipendiefinansiering av doktorander. Arbetsgruppen skulle också ta kontakt med Handelsbankens forskningsstiftelser för att diskutera villkoren för stipendiefinansiering.

Arbetsgruppens arbete

Arbetsgruppen har besökt Företagsekonomiska institutionen, Nationalekonomiska institutionen, Kulturgeografiska institutionen och Ekonomisk-historiska institutionen för att tillsammans med prefekt, studierektor för forskarutbildningen och stipendiefinansierade doktorander och postdoc-forskare diskutera hur fakultetens riktlinjer för stipendiefinansiering tillämpas och för att fånga upp såväl brister som goda exempel vad gäller stipendiefinansiering. Arbetsgruppen har också haft en överläggning med professor Lars Engwall, vetenskaplig sekreterare vid Handelsbankens forskningsstiftelser. Det finns minnesanteckningar från dessa möten.

Den tidigare utredningen om förekomsten av stipendiefinansiering vid fakulteten visade att drygt 50 doktorander och disputerade hade sin huvudsakliga finansiering genom stipendier. Företrädesvis var detta fallet vid Ekonomisk-historiska institutionen, Företagsekonomiska institutionen och Nationalekonomiska institutionen. Viss stipendiefinansiering fanns också vid andra institutioner, men i mindre omfattning.

Arbetsgruppen valde därför att träffa företrädare för de tre institutioner där stipendiefinansiering är mest omfattande, samt företrädare för en institution med begränsad stipendiefinansiering, nämligen Kulturgeografiska institutionen.

Den tidigare utredningen konstaterade att den enskilt största stipendiegivaren är Handelsbankens forskningsstiftelser. Andra stora stipendiefinansiärer är *The Ryoichi Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund* och Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådet.¹ I arbetsgruppens överläggningar med institutionerna har framför allt stipendier från dessa finansiärer blivit föremål för diskussion.

I enlighet med uppdraget från fakultetsnämnden har arbetsgruppen huvudsakligen fokuserat på doktorandernas situation. Arbetsgruppen har inte fokuserat på jämställdhetsaspekter avseende stipendiefinansiering, då detta uppmärksammats i rapporten *Jämställdhetsarbete vid Samhällsvetenskapliga fakulteten* (SAMFAK 2009/147). Arbetsgruppen kan emellertid konstatera att det särskilt är vid rangordningen av kandidater till Wallanderstipendier och Browaldhstipendier som det är angeläget att särskilt uppmärksamma jämställdhetsfrågor. Detsamma gäller föräldradighet, och då inte minst pappornas situation.

¹ Sasakawa-fonden är en donation till Uppsala universitet som förvaltas av Uppsala akademiförvaltning.

Handelsbankens forskningsstiftelser

Arbetsgruppen träffade professor Lars Engwall, Företagsekonomiska institutionen och vetenskaplig sekreterare i Handelsbankens forskningsstiftelser, den 28 oktober 2010. Lars Engwall presenterade de olika anslagstyperna samt ansöknings- och beredningsprocessen.

Programanslag

Programanslagen stödjer forskargrupper med disputerade forskare och doktorander. Den som är huvudansvarig för programmet skall vara en meriterad forskare med handledningserfarenhet. Programanslagen ger från och med 2011 stipendier för levnadsomkostnader enligt följande:

- 220 000 kr/år för doktorander
- 340 000 kr/år för examinerad forskare
- 440 000 kr/år för professor

Programanslagen innefattar också årliga anslag för vissa kostnader utöver själva stipendierna:

- Försäkringskostnader (50 000 kr för doktorand, 75 000 kr för examinerad forskare)
- Projektspecifika kostnader, såsom konferensresor och datorer (25 000 kr för doktorander och 40 000 kr för övriga)
- Lokalkostnader och övriga institutionskostnader (25 000 kr för doktorander och 40 000 kr för examinerade forskare)

Därutöver kan anslag ges för särskilda omkostnader för insamling och bearbetning av datamaterial. Anslag för försäkringskostnader och projektspecifika kostnader utbetalas direkt till stipendiaten, medan anslag för lokalkostnader och övriga institutionskostnader utbetalas till berörd institution.

Wallanderstipendier

Wallanderstipendierna finansierar yngre nydisputerades forskning inom de ekonomiska ämnena under tre år. Stipendiet uppgår från och med 2011 till 1 485 000 kronor. Stipendiet kan kombineras med undervisning upp till maximalt 30 procent av heltid. Stipendierna utses efter förslag från institutioner i Sverige som bedriver ekonomisk forskning. Stipendiaten kan förlägga en del av tiden som gästforskare vid en utländsk institution.

Browaldhstipendier

Browaldhstipendierna ger möjlighet för institutioner att rekrytera nydisputerade på den internationella arbetsmarknaden. Stipendiebeloppet uppgår från och med 2011 till 1 485 000 kronor för tre år. Institutionen kan också ansöka om medel för täckande av kostnader i samband med rekryteringsprocessen. Liksom med Wallanderstipendierna är det möjligt att kombinera Browaldhstipendiet med undervisning upp till maximalt 30 procent av heltid.

Hedeliusstipendier

Hedeliusstipendierna utgår till forskarstuderande som vill vistas vid ett utländskt välrenommerat universitet under en del av sin utbildning på forskarnivå. För att kunna söka stipendiet skall man ha bedrivit studier på forskarnivå under minst ett år. Stipendiet täcker levnadsomkostnader, försäkringar och eventuella studieavgifter.

Anslag för forskarutbyte och spridning av forskningsresultat

Handelsbankens forskningsstiftelser delar också ut anslag för forskarutbyte på såväl nationell som internationell nivå. Bidrag kan utgå för välmeriterade forskares vistelse vid utländska lärosäten, eller för utländska forskares vistelse vid svenska universitet. Bidragsformen innefattar också konferensanslag, spridning av forskningsresultat till yrkesverksamma ekonomer och populärvetenskaplig publicering.

Villkor för stipendiefinansiering

Arbetsgruppen har diskuterat villkoren för stipendiefinansiering med professor Lars Engwall. Det är arbetsgruppens bedömning är att de finansieringsmöjligheter som erbjuds genom Handelsbankens forskningsstiftelser är av stor betydelse för fakultetens verksamhet. Stipendiefinansieringen motsvarar ungefär 50 årsverken. De problem som kan finnas med stipendiefinansiering redovisades i rapporten *Förekost av stipendiefinansiering inom Samhällsvetenskapliga fakulteten (SAMFAK 2008/96)*. Arbetsgruppen redovisar sin uppföljning av stipendiefinansieringen vid fakulteten i avsnittet *Uppföljning* nedan.

Ett doktorandstipendium från Handelsbankens forskningsstiftelser uppgår för närvarande till 220 000 kronor per år, vilket innebär ett månatligt stipendiebelopp om 18 333 kronor per månad. En genomsnittlig uppskattning av nettolönen för en doktorand år 1 respektive år 4 (förutsatt att doktoranden är född 1982, bor i genomsnittskommunen och är medlem i Svenska kyrkan) innebär att doktoranden år 1 har en nettoinkomst om ca 16 600 kronor och år 4 har en nettoinkomst om ca 18 953 kronor.² Stipendierna måste därför vad avser nettoinkomsten bedömas som ungefär likvärdiga med lön, om man inte tar hänsyn till semesterlönetillägget. Däremot innebär förstås stipendier att tillgången till de sociala trygghetssystemen blir sämre än för anställda. Särskilda bidrag för försäkringar m m kan delvis kompensera för det, men stipendier kan i det avseendet inte ge samma trygghet som anställning.

I diskussionerna med Lars Engwall diskuterades frågan om stipendiefinansiering av doktorander i förhållande till den s.k. lönestegen för doktorander. Doktorander med anställning som doktorand har en löneutveckling i enlighet med nedanstående lönestege för doktorander.

År	Brutto-lön/månad	Nettolön/månad	Nettolön/år
år 1	21 700 kr	16 579 kr	198 948 kr
år 2	22 400 kr	17 069 kr	204 828 kr
år 3	23 100 kr	17 559 kr	210 708 kr
50%*)	24 100 kr	18 257 kr	219 084 kr
80%*)	25 100 kr	18 953 kr	227 436 kr
Dr-ex **)	25 900 kr	19 588 kr	235 056 kr

Utformningen av doktorandstegen gör att det endast är i slutet av utbildningstiden som stipendiefinansierade doktorander har en lägre månadsinkomst. Det bör också tilläggas att stipendiefinansiera-

² Beräkningen gjord med hjälp av www.jobbskatteavdrag.se.

de doktorander ofta undervisar samtidigt som de uppbär stipendium. Genom att de då erhåller lön, ökar månadsinkomsten. En del doktorander har uttryckt önskemål om att även stipendiebeloppet skulle kunna utbetalas efter en liknande steg. Arbetsgruppen har diskuterat möjligheten av att utforma stipendiefinansiering i form av en steg med Lars Engwall. I diskussionen framkom att det inte finns något hinder för att rekvidera stipendiebeloppen på ett sådant sätt att en steg parallell med den steg som gäller för anställda doktorander. Handelsbankens forskningsstiftelser är emellertid inte beredda att själva administrera en sådan steg, utan varje institution och anslagsmottagare måste i så fall ansvara för att rekvidera rätt belopp inom ramen för anslaget.

Ett annat problem som har uppkommit i samband med stipendiefinansiering är att doktorandlönerna kan justeras vid lönerrevisionerna, medan stipendierna normalt följer det stipendiebelopp som gällde när programanslaget först beviljades. Det är emellertid ingenting som hindrar att ett större belopp av det totala programanslaget rekvideras för stipendier, även om det förstås innebär att anslaget förbrukas fortare. Ytterst är det upp till anslagsmottagaren att disponera anslaget, och det är därför inte möjligt för institutionen eller fakulteten att ålägga anslagsmottagaren att höja stipendiebeloppet, även om möjligheten finns. Det större stipendiebeloppet får dock inte överstiga det aktuella stipendiebeloppet för doktorander.

Uppföljning

Arbetsgruppen har i sina överläggningar med institutionerna följt upp punkterna i fakultetsnämndens beslut (SAMFAK 2008/96). Därutöver har arbetsgruppen givit institutionerna möjligheter att komma med synpunkter och förslag.

Redovisning av stipendiefinansiering

Fakultetsnämnden har uppdragit åt institutionerna att årligen i verksamhetsberättelsen redovisa nya beviljade medel från anslagsgivare som ger större stipendier. Listan skall uppta stipendier från Handelsbankens forskningsstiftelser, *The Ryoichi Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund*, Nordiska skattevetenskapliga forskningsrådet samt eventuella andra stipendiegivare som ger stipendier som under längre perioder utgör huvudförsörjning för doktorander eller disputerade forskare. Institutionerna har i verksamhetsberättelserna för 2009 redovisat stipendieanslagen i enlighet med anvisningarna.

Information till doktorander

Enligt fakultetsnämndens beslut skall institutionen inför antagning till utbildning på forskarnivå informera om innebörden av de finansieringsformer som kan komma att gälla under forskarutbildningstiden.

Företagsekonomiska institutionen har med anledning av fakultetsnämndens beslut gjort en egen utredning – ”Stipendieters villkor på Företagsekonomiska institutionen”. Dokumentet innehåller jämförelser mellan anställda och stipendieters villkor efter flera aspekter (till exempel pension, sjukfrånvaro, försäkringar, föräldraledighet, vård av barn, arbetsplats och företagshälsövård). Dokumentet behandlar villkoren för såväl doktorander som forskare med stipendium, liksom vad som gäller då anställda lärare är tjänstlediga för att forska med stipendiefinansiering. I dokumentet redovisas också att doktorander som antas med stipendiefinansiering finansieras med stipendium under de tre första åren. Institutionen erbjuder dessa doktorander anställning det sista året.

Arbetsgruppen vill också framhålla att Sveriges universitetslärarförbund har utarbetat information om villkoren för stipendiefinansiering av postdoktor-forskare. Informationen är tillgänglig på SULF:s hemsida för förbundets medlemmar, men kan inte nås utan inloggningsuppgifter.

Arbetsgruppens bedömning är att informationen till blivande eller nyantagna doktorander om innebörden av stipendiefinansiering fortfarande kan förbättras i vissa avseenden. Företagsekonomiska institutionens sammanställning av innebörden av stipendiefinansiering kan, enligt arbetsgruppens bedömning, vara till nytta i alla institutioners arbete med att förbättra informationen om stipendiefinansiering.

Likvärdiga villkor

Fakultetsnämnden har ålagt institutionerna att verka för att doktorander för vilka stipendier utgår som en del av de 48 månadernas garanterade nettostudiefinansiering så långt möjligt skall ha villkor som är likvärdiga med doktorander som erhåller utbildningsbidrag följt av anställning. Nämnden har också understrukit att stipendiefinansierade doktorander skall informeras om institutionens skyldighet att garantera 48 månaders nettofinansiering, även om en situation skulle uppstå där delar av stipendiet förbrukas utan att doktoranden kan följa forskarutbildningen, t ex på grund av sjukdom eller vård av barn. Nämnden har också föreskrivit att institutionerna så långt möjligt skall behandla doktorander och disputerade med stipendier på samma sätt som anställda.

Stipendiernas storlek i förhållande till lön

Stipendie- respektive nettolönebelopp har redovisats ovan. Vid Företagsekonomiska institutionen och Ekonomisk-historiska institutionerna ges stipendiaterna doktorandtjänst sista året av utbildningen. Detta sker däremot inte regelmässigt vid Nationalekonomiska institutionen.

Vissa doktorander har uttryckt önskemål om att det skall finnas en doktorandtrappa även för stipendiater, medan andra inte anser att detta är angeläget. Vid ett institutionsbesök uttryckte doktorandrepresentanten uppfattningen att Företagsekonomiska institutionens modell med doktorandtjänst sista året är en bra modell. Behovet av att det sista året av utbildningen finansieras genom anställning som doktorand förefaller variera med arbetsmarknadssituationen för nydisputerade. Vid Nationalekonomiska institutionen är det inte ovanligt att doktorander inte finansieras genom anställning. Detta upplevs inte som något stort problem, eftersom disputerade nationalekonomer är mycket efterfrågade på arbetsmarknaden. I andra ämnen kan det finnas ett större behov av att kvalificera sig för arbetslöshetsförsäkring. Arbetsgruppen understryker därför vikten av att finansieringen av utbildning på forskarnivå kan anpassas efter de förutsättningar som råder för varje institution.

Arbetsgruppen kan konstatera att det inte är något som hindrar att institutionen i samråd med mottagaren av programanslag från Handelsbankens forskningsstiftelser skapar en doktorandtrappa för stipendiater. Det är heller ingenting som hindrar att ett högre belopp rekvideras för stipendier, så att alla stipendiater får lika stora stipendier oavsett när programanslaget beviljades. Konsekvensen av att rekvidera ett högre belopp blir emellertid att programanslaget förbrukas fortare.

Vid Nationalekonomiska institutionen ansvarar den ekonomiadministrativa personalen för att se till att stipendier och andra anslag från Handelsbankens forskningsstiftelser rekvideras i tid och till rätt belopp. En sådan ordning vid flera institutioner skulle kunna underlätta möjligheten att införa en doktorandtrappa även för stipendiefinansierade doktorander. Arbetsgruppen ser emellertid inget skäl för fakultetsnämnden att fatta beslut om några riktlinjer därvidlag, utan gör bedömningen att varje institution i samråd med anslagsmottagarna och doktoranderna bör ta ställning till om en sådan trappa skall införas.

Försäkringsfrågor, sjukdom och föräldraledighet

Alla institutioner är medvetna om sin skyldighet att garantera 48 månaders finansierad nettostudietid för doktorander. Arbetsgruppen har inte fått några indikationer på att detta skulle vara något problem. När så är möjligt erbjuder institutionerna oftast anställning vid sjukdom eller föräldraledighet för att doktoranderna skall få tillgång till socialförsäkringssystemet. Ett problem är emellertid att kvalificeringstiden för att få full tillgång till försäkringssystemet har förlängts.

Stipendiater upplever ofta en utsatthet genom att försäkringsskyddet vid sjukdom och arbetslöshet kan vara mindre omfattande än för andra. Nationalekonomiska institutionen bekostar kompletterande försäkringar hos SEB – utöver vad som ryms inom anslaget – för stipendiefinansierade doktorander, vilket inte sker vid alla institutioner. Arbetsgruppen rekommenderar alla institutioner som har stipendiefinansierade doktorander och forskare att teckna kompletterande försäkringar. Det kan också noteras att Nationalekonomiska institutionen också tecknar sådana försäkringar för doktorander med utbildningsbidrag.

Det finns ett antal tekniska problem som rör sjukdom och föräldraledighet. Som exempel kan nämnas att om mamman blir sjukskriven efter förlossningen och pappan är stipendiefinansierad doktorand som inte genom anställning kvalificerat sig för föräldraförsäkring kan ingen förälder uppbära föräldrapenning. Det kan konstateras att det särskilt för pappor kan uppstå problem med föräldraledighet när utbildningen finansieras med stipendium. Institutionerna verkar vara mycket medvetna om dessa problem och är villiga att finna praktiska lösningar på problem som kan uppstå. Det finns emellertid skäl att vidta åtgärder för att institutionerna skall få tillfälle att utbyta erfarenheter om hur dessa frågor kan hanteras.

Post-docstipendiater har på många sätt en osäkrare situation än doktoranderna, eftersom de inte på samma sätt kan växlas över på anställning. Arbetsgruppen ser egentligen inga möjligheter att åtgärda detta problem, annat än att uppmana stipendiaterna att själva se över sitt försäkringsskydd.

Undervisning och annan institutionstjänstgöring

Vissa institutioner ger stipendiefinansierade doktorander möjlighet till assistenttjänstgöring och betonar vikten av att alla får möjlighet att meritera sig också i dessa avseenden. Ekonomiska begränsningar gör dock att detta inte är möjligt för alla institutioner. Handelsbankens forskningsstiftelser har ingenting att invända mot att doktorander och stipendiater undervisar i viss utsträckning. Alla institutioner är medvetna om vikten av att doktorander och andra stipendiater får möjlighet till pedagogisk meritering. Enligt arbetsgruppens bedömning fungerar detta – med hänsyn tagen till ekonomiska begränsningar – huvudsakligen bra.

En fråga som kan fordra viss vidare utredning är vilket slags ansvar institutionen och prefekten har för stipendiaterna. Stipendiaterna finns i institutionsmiljön och har arbetsplats m m vid institutionen, men prefekten har inget direkt arbetsgivaransvar – och därmed inte heller något chefsförhållande – för stipendiaten. Innebörden av detta för ansvarsfrågorna – t ex vid misstanke om trakasserier, kan behöva utredas ytterligare.

Förmåner m m

Institutionerna strävar efter att behandla stipendiater och anställda så lika som möjligt, inom ramen för vad som är juridiskt och ekonomiskt möjligt. Tillgång till friskvårdsersättning och företagshälsovård är emellertid svårt att lösa för stipendiater. Utöver dessa ofrånkomliga begränsningar är det arbetsgruppens intryck att stipendiaterna i huvudsak behandlas likvärdigt med anställda.

Overhead m m

Alla institutioner framhåller värdet av att Handelsbankens forskningsstiftelser numera betalar overhead till institutionen – det har underlättat en likvärdig behandling mellan stipendiater och anställda. En kontinuerlig dialog med finansiärerna om nivån på overheaden är önskvärd.

Förslag

Arbetsgruppen lämnar, mot denna bakgrund följande rekommendationer och förslag till fakultetsnämnden.

- Fakultetsnämnden bör vart tredje år göra en uppföljning av hur stipendiefinansieringen vid fakulteten fungerar och hur fakultetsnämndens beslut om stipendiefinansiering tillämpas av institutionerna.
- Fakultetsnämnden bör organisera ett möte för dem som ansvarar för och handlägger stipendiefinansiering på institutionerna i syfte att underlätta erfarenhetsutbyte om hanteringen av stipendiefinansiering. Handelsbankens forskningsstiftelser skulle också kunna inbjudas till ett sådant möte.
- Fakultetsnämnden bör rekommendera institutionerna att utarbeta en skriftlig information till alla berörda om stipendiefinansieringens innebörd.
- Fakultetsnämnden bör rekommendera institutionerna att teckna kompletterande försäkringar för alla stipendiater.

Uppsala den 17 februari 2011

Henry Ohlsson

Elisabet Näsman

Heléne Lundqvist

Thomas Ekstrand